

TARİHİ BİR OLAY OLARAK HRİSTİYANLIK*

Prof. Dr. Christian W. TROLL**

Tercüme: Yrd. Doç. Dr. Talip ÖZDEŞ***

1.1 Hristiyanlık, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının ve medeniyetlerinin kesişim noktasındaki eski Filistinde doğup yaşamış ve orada vefat etmiş olduğu bilinen Yahudi asıllı İsa'nın şahsında kaynağını bulmaktadır. Yaşamakta olduğumuz çağın yüzyılları, İsa'nın tahmin edilen doğum tarihinden itibaren hesaplanmaktadır.

1.2 İsa Yahudi bir soydan gelmekte olup Bethlehem'de dünyaya gelmiştir. Bakire bir kız olan annesi Mary (Meryem), oğluna mucizevi bir şekilde hamile kalmıştır. İsa, hayatının büyük bir dönemini küçük bir köy olan Nazareth'de sükûnet içerisinde ve normal şekilde çalışarak geçirmiştir.

1.3 Otuz yaşına geldiğinde hemşehrilerine hitabetmeye başlamış, onlara açıktan ve yetkiyle şöyle demiştir: *"Tanrı sizin değişmenizi istiyor, O'na iman ediniz ve O'nun krallığına giriniz."* (Bkz. Luka 4: 14-21)

Onun (bu şekildeki) vaazı, ruhsal yenilenmeye çağıran vurgulu bir davet olduğu gibi, aynı zamanda hürriyet ve mutluluk sözüydü. İsa aracılığı ile Tanrı, kendisini insanlara bildirmekte ve onları kendisiyle birlik olmaya, kendisine yakın olmaya çağırmaktadır; böylece her insan, mutluluğu tamamlamak için arzu ve iştiağını O'nda yerine getirebilecektir.

1.4 İsa, mütevazî olanları, kalbi temiz ve samimî olanları, merhametli, adaletli ve barışsever olanları kutsamıştır. Fakat o, çok büyük fedakarlıklara mal olsa da, bütün günah şekillerinden tam ve cesaretli bir kurtuluşu (günah zincirlerini kırmayı) istemiştir: *"Şayet bir insan bütün dünyayı kazansa ama hayatını kaybetse, bunun insana faydası nedir?"* O, havâîlerinden Tanrı'nın önünde mütevazî olmalarını, her insanı kardeş olarak telakkî etmeyi, Tanrı'nın her bir insanı affettiği gibi affetmeye hazır olmalarını istemektedir. O böylece bütün insanların Tanrı'ya güvenle bakmalarını sağlayarak herkese ümit getirmektedir. (Bkz. Matta 5: 1-12)

1.5 O, günlük hayatın çilelerini ve zorluklarını tecrübe etmiş, çalışma ve aile hayatını onurlu ve saygın noktasına getirmiş, erkeklerle kadınların eşit olduklarını ilan etmiştir; çocuklara özel şefkat göstermiş, arkadaşlarını sevmiş, ülkesine sadık olmuştur. Vefat etmezden önce, havâîlerine şöyle söyleyerek öğretisini özetlemiştir: *"Benim sizi sevdiğim gibi siz de başkasını seviniz. Bu şekilde, şayet birbiriniz için sevgiye sahip olursanız, bütün insanlar sizlerin havâîler olduğunuzu bileceklerdir."* (Bkz. Yuhanna 13: 1-16; 34-35)

1.6 Onun, etrafında bulunan insanların çekmekte oldukları sıkıntı ve ızdıraplara karşı göstermiş olduğu acıma hissi ve Tanrı'nın ondaki kurtarıcı mevcudiyetini başkalarına açıkça gösterme arzusu, onu birçok mucizeleri yerine getirmeye sevk etmiştir: Doğuştan âmâ (kör) olanları, topal ve felçli olanları tedavi etmiş, bazı kimseleri ölümlerinden sonra diriltmiştir. Bu çalışmalarla insanlara, kendisinin Tanrı tarafından gerçek olarak kendilerine gönderilmiş olduğunu göstermeyi düşünmüştür.

---

* Bu yazı *"Christianity as a Historical Event"* başlığı altında 17 Kasım 1998 tarihinde Prof. Dr. Christian W. Troll tarafından Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesinde verilen konferans metninin aslına sadık kalınarak yapılan tercümesidir. Dipnotlardan ayrı olarak bazı kavramlara açıklık getirmek amacıyla parantez içerisinde verilen ifadeler ve *"Değerlendirme"* bölümü mütercimnin kendisine aittir.

** Pontificio Istituto Orientale, Piazza S. Maria Maggiore, 7, Roma.

*** Cumhuriyet Ü. İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

1. 7 İsa havârîlerine, kendisi ve misyonu hakkında sadece kavrayabilecekleri kadar anlatmış, ama vefatından sonra onlara (Kutsal) Ruh'u göndereceğini söylemiştir; ve onlara, kendilerini tam anlamaya ve gerçeğe sevkedecek olan şeyin o (Kutsal Ruh) olduğunu söylemiştir. **(Bkz. Yuhanna 14: 15 ve devamı; 16: 12-15)**

İsa Tanrı'dan "*Baba*" olarak, kendisinden de Baba ile eşit yetkilere sahip, O'nun tarafından gönderilmiş "*Oğul*" olarak bahsetmiştir. O, kendisinin tamamen Baba'sının hizmetinde olduğunu ve yetişmesinin Tanrı'nın isteğini yerine getirmek için olduğunu açıklamıştır. **(Bkz. Matta 12: 25-30)**

1. 8 Onun bütün hayatı, sevgi ve itaat ruhuyla tamamlamış olduğu misyonu üzerinde odaklanmıştır. O, "*hizmet edilmek için değil, hizmet etmek için ve birçok insan için hayatını fidiye olarak vermek*" için geldiğini açıklamıştır. O, kendisinden, hayatını koyunları için adayan "*iyi çoban*" olarak bahsetmiş ve ölümünü, toprağa düşerek ölen ama daha fazla meyve vermek için yeni bir bitki olarak tekrar canlanan buğday tanesine benzetmiştir. **(Bkz. Yuhanna 10: 11 ve devamı; 13: 12 ve devamı; Markos 9: 34)**

1. 9 Sözleri ve davranışı ile, ülkesinin kendisini öldürmeye karar veren dîni liderlerinin gururunu yaralamıştır. İsa bunu bilmesine rağmen hayatını tehdit eden tehlikeden kaçmak için hiçbir şey yapmamıştır. Tutuklanıp da Roma valisi Pontius Pilate'ye teslim edildiği gün gelip çatmıştır. Bu vali zayıf karakterli ve ruhsuz biri olup, onu çarmıha (haça) gerdirerek utanç verici bir işkenceyle öldürmek suretiyle Yahudi halk arasında popülerite kazanmak istemiştir. Çarmıha gerili olduğu halde son nefesini vermezden önce, İsa kendisini Tanrı'ya, Baba'sına emanet etmiş, ve cellatlarını affetmiştir. İnfaz hükmünü yerine getiren Romalı memur (cellat) onun ölmekte olduğunu gördüğünde (şöyle) bağırmıştır: "*Gerçekten bu Tanrı'nın oğlu!*" **(Bkz. Luka 23: 26 ve devamı)**

1. 10 İsa'nın havârîlerinden bazıları, onu defnetmek için validen izin almışlardı. Mezar Romalı askerler tarafından sıkı bir şekilde korunuyordu, ancak onun vefatından üç gün sonra mezar boş bulundu ve İsa, tıpkı söz verdiği gibi ölümden sonra dirilerek çok açık bir şekilde ve farklı münasebetlerle kendisini havârîlerine gösterdi. Bunun karşılığında havârîler, onu bizzat kendi gözleriyle gördüklerine ve elleriyle ona dokunduklarına dair şهادette bulundular. Sonra bir gün onların huzurunda, İsa, yeryüzündeki görünen misyonunu tamamlamış olarak göğe doğru yükseldi ve gözden kayboldu. Zamanın sonunda o, her insana yaşamış olduğu hayata göre vermek suretiyle, ekmiş olduğu tohumun meyvesini devşirme konusunda verdiği sözü yerine getirecek ve ihtişam içinde tekrar gelecektir.

1. 11. İsa'nın hayatının temel gerçekleri ve öğretisinin sözleri bizlere, onun havârîleri tarafından (yazılmış) dört İncil kitabı içerisinde intikal eder. Hristiyanlar için bu İnciller, Yeni Ahit metinlerinin en kıymetli parçasını oluşturur. Bu inciller, mesajı ve havârîlerin İsa hakkında vermiş oldukları şهادeti ihtiva ederler. İnciller vasıtasıyla İsa'nın figürü, her insanı havârîlerine sormuş olduğu sorularla yüzyüze getirerek, kendisi ve misyonu hakkında taraf almaya davet etmek suretiyle tarihin içerisinde yaşar ve ayakta durmaya devam eder: "*Ya siz, ben kimim dersiniz?*" **(Bkz. Matta 16: 13-20)**

İsa'nın Havârîleri

1. 12 İsa, devamlı ibadet ve şuur hali içerisinde Baba'sı Tanrı ile yakın birlik içerisinde yaşarken, bütün insanlarla gerçek dayanışmanın ruhunu da ortaya koymuştur. O herkese; erkeklere ve kadınlara, adil olanlara ve günahkarlara, zenginlere ve fakirlere, ırkdaşı olan Yahudilere ve yabancılara karşı nazik ve şefkatli olmuştur. Tercihini ızdıraplılardan veya çaresizlerden, alt tabaka (ezilen kesim) dan tarafa yapmıştır. O herbir insana, o zamana kadar hiçkimsenin göstermediği saygıyı göstermiştir. Büyük hürriyetin sağlıklı iklimi, kendisini takip edenlere hakim olmuştur.

1. 13 Her nereye gittiye, kalabalıklar İsa'nın etrafında toplanmış ve onu takip etmiştir. Fakat o, kendisini bir halk kahramanı haline getirecek şeylerden sakınmış ve halka açılma döneminin başından beri, küçük bir grup havârîyi ve kendisiyle beraber yakın şekilde çalışacak olanları seçmiştir. İncillere göre Baba'sına ilk defa ibadet etmek suretiyle, kendisine tabi olacak olanları çağırılmış ve kendisiyle beraber kalacak, gidip mesajını yayacak 12 kişilik havârî grubunu oluşturmuştur. Bundan dolayıdır ki onları, "gönderilenler" anlamına gelen "Elçiler" (Apostles) olarak isimlendirmiştir. Mesajında, misyonunda ve yetkisinde elçilerine özel bir yer vermiş ve hayatta iken onları, Filistin'in küçük şehir ve köylerine vaaz etmeleri için göndermiştir. Diğer elçilerin arasında Peter'i seçmiş ve *"kardeşliğinizi teyid edin"* diyerek, kendisine iman edenleri koruyup gözetme, onları yönlendirme işini ona emanet etmiştir. **(Bkz. Luka 6: 12-19; Luka 9: 1 ve devamı)**

1. 14 İsa, Peter ve diğer elçilere, mesajını bütün milletlere sadakatle iletebilsinler diye kendilerinin yollarını aydınlatması ve onları doğruya hidayet etmesi için Kutsal Ruh'tan özel bir yardım vaadetti. O, yeryüzünde kendisinin başlatmış olduğu kurtarma işinin icrasını onlara emanet ederek, kendi adına dinsel vaftizin yerine getirilme yetkisini, günahları affetme ve kurtuluş ayininin kutlanma yetkisini, yani Efkaristiyayı kutlama yetkisini onlara verdi. Efkaristiya töreni modelini, onun tutuklanmasının ve ölümünün arefesinde havârîleriyle beraber yemiş olduğu son akşam yemeğinden alır. Oniki elçisiyle beraber yemiş olduğu bu yemek esnasında o, ekmeği ve şarap fincanını alarak şöyle söylemiştir: *"Bu, sizin için verilen vücudumdur...Sizin için dökülen bu fincan, kanımdaki yeni ahittir. Beni hatırlamak için bunu yapınız."* **(Bkz. Luka 22: 14 ve devamı)**

1. 15 Tekrar dirilmesinden sonra dünyayı terketmezden önce İsa, elçilerine, onlara Kutsal Ruh'u göndereceğine dair sözünü yeniledi ve onlara tekrar yeryüzündeki misyonuna devam edeceğine dair söz verdi: *"Yerde ve gökte bütün otorite bana verildi, bundan dolayı gidiniz ve onları Baba'nın, Oğul'un ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz yaparak, ve benim size emrettiğim herşeyi onlara öğretmek ve göstermek suretiyle bütün milletlerden havârîler edininiz, ve bakınız, ben daima çağın (dönemin) yakınına kadar sizinle beraberim."* İnsanların arasındaki yetkilerinin bir işareti olarak onlara, Tanrı'nın adıyla mucizeler yerine getirme gücünü, onların gerçek bir şekilde yerine getirdikleri gücü vermiştir. **(Bkz. Matta: 16-20)**

1. 16 Elçiler, İsa'nın tekrar dirilmesinden elli gün sonra ve onun yeryüzünü terketmesinden sadece birkaç gün önce Kutsal Ruh'u alır almaz işlerine başladılar. Elçilerin Kutsal Ruh'u aldıkları gün İbrânî Pentekost (Hamsin) yortusuydu.. Peter, elçiler ve diğer katılımcıların ilk grubu, derhal açık bir şekilde vaaza başladılar ve İsa'nın Tanrı'dan getirdiği kurtuluşun *"iyi haberi"* ni cesaretle bir şekilde ilan etmeye başladılar. Peter şöyle ilan etti: *"Bunu kesinlikle bilmelisiniz, Tanrı onu hem Lord (Efendi) ve hem de Saviour (kurtarıcı) yaptı, bu İsa sizi, bizim sözlerimiz aracılığı ile hararetle bir şekilde teşvik eder; biz sizleri İsa'nın adıyla, Tanrı ile uzlaşma içerisinde olmaya davet ediyoruz."* **(Bkz. Elçilerin İşleri 3: 13 ve devamı; 5: 29 ve devamı)**

Aynı zamanda elçi John şöyle yazdı: "İşittiğimiz, gördüğümüz, bakıp ellerimizle dokunduğumuz şey...ve aynı zamanda biz size ilan ediyoruz ki; siz bizimle arkadaş (birlik içerisinde) olabilirsiniz, bizim birlikteliğimiz Baba'yla ve O'nun oğlu İsa ile. Biz bunu yazıyoruz ki memnuniyetiniz (mutluluğunuz, neşeniz) tamam olabilsin." (Bkz. 1. Yuhanna 1: 1-4)

1. 17 Elçilerin şahadetine iman edenler vaftiz edildiler ve "Tanrı Kilisesi" nin ilk çekirdeğini oluşturdular. Yunanca kelime "church" (kilise); "assembly" (meclis, toplantı, kongre) veya "convacation" (çağrı, davet, toplantı) anlamına gelir. Tarihî kayıtlar ilk kilisenin Asya'dan, Afrika'dan ve Avrupa'dan insanları bir araya getirdiğini açıkça göstermektedir. O dönemde yazılan bir belge, ilk Hristiyanlar hakkında şu bilgiyi vermektedir: "Onlar kendilerini elçilerin öğretilerine ve arkadaşlığına, efsarıstiyaya (ekmeğin bölünmesine) ve ibadetlere adanmışlardı. Onlar Tanrı'ya hamdederek ve bütün insanlara iyilik dileyerek memnun ve cömert kalplerle yiyeceği paylaşmışlardı. Ve Rab, günbegün kurtuluşa eren kimseleri onların sayılarına ekledi." (Bkz. Elçilerin İşleri 2: 43-47)

İsa'nın Gelmesinden Sonra Kilise Tarihi

1. 18 Kilisenin doğusunda, her Hristiyan İsa'nın bir habercisi ve onun (haklılığının) şahidiydi. Birkaç yıl içerisinde, bu ilk Hristiyanların şahadeti sayesinde, İsa'ya olan iman, Filistin'den Asya'nın, Afrika'nın ve Avrupanın Akdeniz bölgelerine kadar yayıldı ve hattâ bu kıtaların içlerine doğru nüfuz etmeye başladı.. Havârî Peter, Suriyede ve şehit olarak vefat ettiği Roma'da çalıştı. Paul bütün bir Greko-Romen dünyasında çalıştı. John ve Thomas, İncil'i Asya'nın batı bölgelerinde tebliğ ettiler. James, Kudüs'te Yahudi muhtedîler arasında kiliseyi organize etti. Kurtuluş mesajının Yahudi milletinin sınırlarının ötesine yayılacağını ilan eden Yeşuva'nın kehaneti böylece yerine getirilmişti.

1. 19 Elçiler, Kutsal Ruh tarafından kendilerine tevdi edilen yetki ile donatılmış olarak, belli tereddütlere rağmen kurtuluş hediyesinin insanlar arasında ırktan veya doğuştan gelen farklılıklar olmaksızın herkese eşit derecede sunulduğunu ilan ettiler. Bir insan, eğer İsa'ya iman eder ve onun öğretilerini uygulamaya geçirirse, kendi kurtuluşunun hediyesini elde edebilir. Her insan ve her millet, bütün bir insanî ve ruhsal mirası da kendileriyle beraber getirmek suretiyle İncil hayatına davet edilir. İşte bu yüzden ki elçi Paul, Yahudilerle Yahudi, Yunanlılarla Yunan olmuş ve Tanrı'nın nazarında Yahudi veya Yunan, köle veya hür olmak gibi şeylerin değer ifade etmediğini, ancak bütün insanların İsa'da tek bir aile olduğunu ilan etmiştir. Ve tekrar: "Tek Rab, tek inanç, tek vaftiz; tek Tanrı ve onların tümünün Baba'sı, O ki, onların üzerinde, onların arasında ve onların içerisinde." Millî ve kültürel farklılıklar, bastırılmış olmaktan uzak bir şekilde, Hristiyanlık inancını, kendilerinin tam ve zengin gelişimleri için bir uyarıcı saik olarak bulurlar. (Bkz. Galatyalılar 3: 23-29; 1. Korintliler 12: 13; Galatyalılar 3: 23-29)

1. 20 Böylece çoğulculuk ve farklı olma, daha Hristiyanların ilk nesillerinden itibaren üyelerini Kudüs ve Roma'nın sakinlerinden, Efes ve Korint sakinlerinden, ve yine Antakya ve İskenderiye halklarının arasından toplayan tek Hristiyan ailesinin içerisinde mevcut olmuştur. Hristiyanlık mesajı her nerede kabul görmüşse, kendisini mevcut rûhî mirasa katmıştır (mevcut ruhsal yapı üzerine eklenmiştir). Bütün milletlerin

insanî ve dînî değerleri, kendilerini aşağı kılan birtakım temel elemanlardan kurtararak, olduğu gibi İsa'da yükseltilmiştir. Aziz Paul'un söylediği gibi: "*Her şey sizin, siz İsa'nın ve İsa da Tanrı'nındır.*"

1. 21 Burada, çok kısa bir şekilde, Hristiyanlığın tarihî gelişiminin genel çizgisi üzerinde durulacaktır. İsa'dan sonra dört yüzyıl içerisinde, Hristiyanlık mesajı Roma İmparatorluğunun bütün Akdeniz topraklarına ve hatta buradan ötede Afrika'nın içerisine, Mezopotamya ve İran'a kadar taşınmıştı. Devlet dininin Romalılar arasındaki resmî doğasından dolayı, tek bir Tanrı'ya ve O'nun oğlu İsa'ya tapınma, Hristiyanlık karşıtı zulüm ve işkenceleri kışkırttı ve bu durum, imparatorluk içerisinde din hürriyeti herkese sağlanıncaya kadar devam etti. Roma İmparatorluğu'nun zayıflamaya başladığı beşinci yüzyıla kadar, Kilise üç ana kültürel kuşak içerisinde kurulmuştu: Peter'in takipçilerinin bütün bir Hristiyanlık ailesine başkanlık ettiği -Antakya'nın Aziz Ignatius'unun Romalılara mektubu- Peter'in yaşadığı ve takipçilerine konuştuğu Roma'nın etkisi altındaki Batı-Latin kuşağı; Bizans'ın etkisi altındaki Yunan-doğu kuşağı; Antakya Edessa (Urfa) etkisi altındaki Suriye kuşağı. Bu alanların her birinde Hristiyanlık, içerisinde kök salmakta olduğu milletlerin ana özelliklerine, yeteneklerine uygun olarak gelişti: Romalıların pragmatik (faydacı) geleneğine göre, Yunanlıların spekülâtif zihniyetine göre ve Suriye'nin dînî zahitliğine göre. Buna karşılık, bu bölgelerin herbiri, Hristiyanlığı barışçı bir şekilde çevrelerine yayma görevini deruhte ettiler. Roma Kilisesinden, Frenkleri, Keltleri, Anglolari, Saksonları, Slavları, Macarları ve İskandinavlıları Hristiyanlaştırma teşebbüsü geldi. Bizans Kilisesi, Hristiyanlığı Doğu Avrupa halkları arasında yaydı. Antakya ve Edessa (Urfa), İncil'i Mezopotamya ve İran'ın bölgelerinde tanıttı ve oradan, İsa'nın mesajı Hindistan'a, Çin'e ve Pasifik Okyanusuna kadar ulaştı. Aynı zamanda Hristiyanlık, İskenderiye ve Kuzey Afrika'dan dışarı doğru yayılarak Etopya'ya ve Afrika'nın diğer bölgelerine ulaştı. Belli sayıdaki azizlerin hayatları, o dönemdeki kilisenin canlılığına ve o dönemin ruhsal isteklerine verdiği cevaba şahitlik eder. Aynı zamanda bu azizlerin hayatları ruhsal tecrübenin zengin bir farklılaşımını da yansıtır: Ateşli ve parlak bir teolog olan Afrikalı Augustine; zahit ve hatip biri olan Asyalı John Chrysostom; Batı manastırının babası, ibadet ve aksiyon adamı Romalı Benedic. Bu büyük insanlar, Batı kültürünün tarihini şahıslarında canlandırıyor olarak gözükmektedirler.

1. 22 Bununla beraber ne yazık ki, yüzyılların akışı içerisinde, insanların birbirleriyle olan rekabeti, milliyetçilik ve değişik yanlış anlamalar, Hristiyan ailesine anlaşmazlığı ve bölünmeyi getirmiştir. Büyük gruplar Katolik topluluğundan koptuğunda, hata her iki tarafa aitti. 5. ve 10. yüzyıllar arasında Doğu Kilisesi ile Roma Kilisesi arasındaki çatlak gittikçe derinleşmiş ve daha kesin hale gelmiştir. Aynı zaman dilimi içerisinde, doğudaki ve batıdaki Hristiyan topluluklar, İslâm'ın Asya'da, Afrika ve Avrupa'daki hızlı yayılışı ile karşı karşıya gelmişlerdir. Hristiyanlar bağımsızlıklarını savunmak zorunda kalmışlardır. (Çünkü) O dönemde, inanç alanları ile politik alanlar yakın bir şekilde birbiriyle bağlantılıydı. İdeolojik mücadeleler, herhangi bir karşılıklı anlaşım oluşumunu engellemiştir.

Hristiyanlık dünyası aynı zamanda kendisini, 13. yüzyılda Avrupa'nın kalbine kadar her şeyi silip süpüren, bütün Asya'daki Hristiyan varlığına son veren Moğollara karşı da savunmak zorunda kalmıştır.

Bununla beraber Kilisenin, Batı toplumunun transformasyonunda aktif olması da bu dönemdedir. Hristiyanlık inancı, birçok görkemli sosyal ve mistik gelişmeleri ve sanat eserlerini ortaya çıkarmıştır. Assisi'nin Aziz Francis'i, çağdaşları için mutluluk mesajını ve İnciller'in yoksulluğunu şahsında canlandırmıştır. Aziz Thomas Aquinas ilâhî vahy gerçeği ile insan aklı arasında sentez yapmıştır.

1. 23 Orta Çağın sonunda ve Modern dönemlerin başlangıcında Avrupa'daki kilise yenilenme ihtiyacını hissetti: ahlâkî arınma, ruhsal yenilenme ve insanlığın isteklerine yeni bir cevap.

Alman rahip Luther, Alman prenslerinin de taraftar olduğu bir reform hareketi başlatmış ve bu hareket, Kuzey Avrupanın Hristiyan topluluklarının Roma Katolik Kilisesinden ayrılmasına yol açan bir protesto hareketi olarak zirve noktasına ulaşmıştır. Roma Kilisesi içerisinde de Papalar ve Piskoposlar sarih ve ciddi bir reform hareketini Trente Konsili'nde savunmuşlardı.¹ Bu konsilde, Hristiyan doktrininin insan hakkındaki temel öğretisi, kurtuluşun iç gerçekliği ve kilisenin hiyerarşik görünümleri -Protestanlar tarafından reddedilmiştir- açık bir şekilde tanımlanmıştır.

Avila'nın Aziz Theresa'sı gibi birçok aziz ve sûfiler, Loyola'nın Aziz Ignatus'u gibi aksiyon adamları ve birçok hayırseverlik ve sosyal hareketlerin müteşebbisleri, Trente Konsili'nin öğretilerinde planlanmış olduğu şeyi hayatlarında gerçekleştirmişlerdir. Aynı zamanda Roma Katolik Kilisesinin misyonerlik şevki harekete geçirilmiş ve İncil mesajı, Avrupalıların henüz keşfetmiş olduğu Asya'nın, Afrika'nın ve Amerika'nın bütün bölgelerine götürülmüştür.

1. 24 Bugün için insanlığın hürriyet ve gerçek manada insânî bir ilerlemenin susuzluğunu hissettiği bir dünyada, dâhilî endişe ve sıkıntılara rağmen Katolik Kilisesi, İncil mesajını bütün bir hürriyete kavuşturucu gücüyle beraber sunmaya gayret etmektedir. Kilise, tarihin akışı içerisinde şehadetinin etkinliğini azaltan sınırların ve zayıflığın bilincindedir ve İsa'nın ruhuna ve aynı zamanda modern insanın ihtiyaçlarına mümkün olabildiğince yakın olabilmek için, dâhilî bir yenilenmenin ve hayatını modernize etmenin teşebbüsü içerisinde bulunmaktadır. Uzun zamandan beri birbirinden ayrı olan Doğu ve Batı Hristiyanları arasında tam bir birliğin yeniden inşa edilmesine olan arzu daha şiddetli hale gelmiştir. Aynı zamanda Kilise, daha etkin bir şekilde ve samimî ve iyi niyetlerle, kendileri için özel bir hayat mesajı taşımakta olduğuna inandığı diğer din ve ideolojilerin milyonlarca müntesiplerine de yönelmektedir.

İkinci Vatikan Konsili, İsa yoluyla kendisine güvenen bütün insanlara olan misyonunu tam yerine getirmek için Kilise namına büyük bir efor sarfetmektedir. Bunun için Kilise, beşerî kaynaklardan daha ziyade İsa'nın varlığına dayanmaktadır. Çünkü, havârîlerini terketmezden önce İsa onlara şöyle demişti: *"Zamanın sonuna kadar ben sizlerle beraber olacağım."* Bu inançtan, Kutsal Kitap'ta önceden görüldüğü gibi, Rabb'in kelimesinin dünyanın her yerine yayılması ve ihtişam kazanması için, iyi niyet sahibi bütün insanların Baba Tanrı'nın birliğinde, evrensel Kilisede bir araya gelip toplanabilmeleri için, ibadet (dua) ve Hristiyanların toplam teahhüdü neşet etmektedir. *"Bak, Tanrı'nın ikameti insanlarla beraberdir. O, onlarla beraber ikamet edecek ve onlar da Tanrı'nın halkı olacaklardır...O, onların gözlerindeki yaşı silecek ve ölüm artık, daha önce geçip gitmiş olan şeylerden dolayı ne yas tutma, ne ağlama ve ne de acı çekme olacaktır."* (Bkz. Esinleme (vahiy) 21: 3-4)

---

¹ 1545-1564, üç oturum halinde.

DEĞERLENDİRME

Kur'anda İsa (a.s.), Meryem ve Havârîler hakkında anlatılanların bilinmesinin, Sayın Prof. Dr. Christian W. TROLL'un Hristiyanlığın doğuşu ve gelişimi ile ilgili olarak verdiği konferansta anlatılan hususların değerlendirilmesi ve daha anlamlı hale gelmesi konusunda faydalı olacağı kanaatindeyiz. Bu değerlendirmenin amacı, Hristiyanlık'la İslâm'ın rekabete dayalı bir karşılaştırılması değil, Kur'an'da anlatılan şeylerin, daha önceki dînî gelenekler ve inanışlardaki izlerinin ve görünülerinin tesbiti ve anlamlandırılması gayesine matuftur. Çünkü Kur'an'ın ifadesiyle Hz Muhammed (s.a.s.) nebilerin en sonuncusu², Kur'an da insanlık tarihinin başlangıcından Hz. Peygamber'e kadar uzanan ve tevhid başta olmak üzere insanlığın hidayeti için gerekli mesajları taşıyan vahiy zincirinin en son halkasıdır³. Kur'an, kendisinden önce bir vahiy geleneğinin mevcudiyetine işaret etmekte ve kendisinin de bu gelenek içerisinde değerlendirilmesini istemektedir⁴. İçinde yaşamakta olduğumuz çağda farklı dinler, ırklar, cemaatler ve gruplar arasında birbirini anlamaya, sevmeye ve yardımlaşmaya matuf samîmî diyaloglara duyulan ihtiyaç, kendisini her zamankinden daha fazla hissettirmektedir. Gelecek yüzyıllar, çoğulcu demokrasinin hakim olacağı çağlar olarak gözükmektedir.

Kur'an'ın İsa (a.s.), Meryem ve Havârîlerle ilgili âyetleri okunurken, konunun bütünlük içerisinde ele alınıp değerlendirilmesi yönünden onun da aslında Sâmi geleneği içerisinde yer aldığı⁵, kendisinden önceki kitapları (Tevrat'ı, Zebur'u ve İncil'i) doğrulayan (musaddık) bir kitap olarak indirildiği⁶ gerçeği gözardı edilmemelidir. Ayrıca Kur'an nazil olmadan önce Arabistan'ın Hicaz bölgesinde, tam belirgin bir şekilde olmasa da monoteizme dayalı bir Hanif inancının mevcudiyeti⁷, Kur'an'ın indiği dönemde bu geleneğe ait fikirlerin, kültürü oluşturan öğeler arasında önemli bir yere sahip olduğu gerçeğini gündeme getirmektedir. Bu bakımdan Kur'an'da yer alan kıssaların ve bazı unsurların daha önceki kitaplarda da görülmesi normaldir ve bu tip bilgilerin Kur'an'da yer alması, onların daha önceki kitaplardan alındığı anlamına da gelmez.

" Kur'an'ın içeriği sözkonusu olduğunda, Hicaz Araplarının Sâmi kültürüne mensup bir topluluk oldukları akıldan uzak tutulmamalıdır. Bu durum ise onların, Sâmi ırkının ve kültürünün diğer mensupları ile doğal bir ortaklığa sahip olmaları sonucunu gerekli kılmaktadır. Böylesi bir durumda, dînî geleneğin taşıyıcısı Yahudilik ve Hristiyanlık'ın yabancı unsurlar gibi telakki edilmesi doğru bir yaklaşım olmayacaktır."⁸

Konunun bütünlük içerisinde ele alınıp değerlendirilmesi ve Kur'an'ın daha önceki kitapları tasdik edici olarak gönderilmiş olmasının anlaşılması bakımından üzerinde önemle durulması gerekli diğer bir nokta, İslâm dinindeki vahiy anlayışı ile Hristiyanlık'taki vahiy anlayışı ve yine vahyî temsil eden Kur'an'la, Hristiyanların ellerinde mevcut olan incillerin mahiyet olarak birbirlerinden farklı şeyler olduklarıdır.

---

² Ahzâb, 33/40.

³ Mâide, 5/3.

⁴ Ahkâf, 46/7-9; Yunus, 10/94.

⁵ Geniş bir değerlendirme için bkz. Mehmet Paçacı, "De ki: Allah Bir'dir-*İhlas Suresinin Sâmi Geleneği Perspektifinden bir tefsiri*", *İslâmîyât*, C. I, Sayı 3, Temmuz-Eylül 1998, s. 49-71.

⁶ Bakara, 2/41, 89,91, 97, 101; Âli İmrân, 3/3, 81; Nisa, 4/47; Mâide, 5/48; Ahkâf, 46/30, Sâf, 61/6.

⁷ Bkz. Paçacı, a.g.m., s. 67-68; Toshihiko Izutsu, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (çev. Süleyman Ateş), Ankara ty., s. 105-113.

⁸ Paçacı, a.g.m., s. 65.

Çünkü "*vahiy*" gibi gerek Hristiyanlarca ve gerekse Müslümanlar tarafından imanın dayandığı temel kaynağı ifade eden ortak bir kavram, taraflarca aynı şekilde anlaşılmemakta ve içerikleri farklı şekillerde doldurulmaktadır.⁹ Daha iyi diyalog zeminlerinin oluşabilmesi ve karşılıklı anlayışların gelişebilmesi için, ortak kavramlar olsalar bile, farklı din ve kültürler açısından bu kavramlarla neyin ifade edilmek istendiğinin iyi bilinmesi gerekir.

Kur'an-ı Kerim, insanları bilgilendirmek suretiyle onlara yol gösteren son ilâhî kitabın adıdır. O, aynı zamanda İslâm dininin ve onunla ilgili düşünce sistemlerinin ana kaynağıdır. Kur'an, herhangi bir kişinin belli bir sistematik dahilinde masa başında yazdığı bir kitap değil, Allah'ın Cebrail aracılığı ile yaklaşık 23 yılda, olaylara ve durumlara göre tedricen gönderdiği ilâhî vahiylerden oluşan bir kitaptır. Kur'anın lafzî ve mânâsı Allah'tan olup¹⁰, ona muhatab olmanın ve onu nakletmenin dışında Hz. Peygamber'in herhangi bir dahli yoktur. Bu bakımdan o, Hz. Peygamber'in kendi sözleri olan hadislerden, sahabesinin ve diğer insanların sözlerinden mahiyet ve uslûp olarak farklıdır. Allah Teâlâ, Peygamber'ine mesajlarını ulaştırma (tebliğ) görevinin yanında, o mesajların bir kısmını açıklama (tebyin) görevi de yüklemiştir¹¹. Hz. Peygamber'in tebyininde, diğer insanların Kur'an'ı tefsir etme ve yorumlama faaliyetlerine karşın fonksiyonel bir üstünlük olmakla beraber, onun sözlerinin ve açıklamalarının tesbiti Kur'an kadar katıyet ifade etmediği gibi, bu sözlerin Peygamber'e ait olup olmadığı (sahihliği) da farklı dereceler içermektedir¹². Hz. Peygamber'e nisbet edilen haberlerin bilgi değerleri olmakla beraber yakîn (kesin bilgi) ifade etmemeleri, îtikâda temel olma bakımından onların Kur'an'la aynı teraziye konulamayacağı sonucunu da beraberinde getirir.

Kur'an, geçmiş millet ve peygamberlerin kıssalarına, birtakım tarihî olaylara yer vermekte ve onları belli bir uslûp içerisinde sunmaktadır. Bu tip bilgilendirmedeki asıl amaç, insanların, peygamberlerin ve mü'minlerin hayatlarında temsil edilen tevhîdî çizgiyi, ahlâkî ve evrensel mesajların izlerini yakalamaları için daha önceki toplum ve medeniyetleri araştırmaya teşvik edilmeleri; tarihte insan ve toplumlara hakim ilâhî sünnetlerin idrak edilmesi ve ayrıca insanın özgür iradesine atıfta bulunularak tarih içerisinde nasıl imtihan edildiğinin vurgulanmasıdır. Çünkü Kur'an bir hidayet kitabıdır. Kur'an'ın, bu kıssaları insanların dikkatlerine arzetmesinin gayesi salt hikayecilik ve edebiyat olmadığı gibi, tarihî bir olayın bütün detayları ile sistematik tarih biliminin sunduğu tarzda sunulması da değildir.

İncil'e gelince, İsa (a.s.)'ın insanlara bildirdiği ilâhî müjdeyi ihtiva eden kitap olarak kabul edilir. Ancak bu kitap açıldığında, onun tek bir eser olmadığı, birçok metinlerden meydana geldiği tesbit edilebilir. İncil, toplam yirmiyedi risaleden oluşmaktadır ve "*İncil*" kelimesi ancak bu kitabın bir bölümü için isabetli ve doğrudur. İncil'in diğer ismi "*Ahd-i Cedîd*" veya "*Yeni Ahit*" tir. Kitabın tam manasıyla "*İncil*" denilen bölümü, dört ayrı metinden ibarettir; bunlar Matta, Markos, Luka ve Yuhanna tarafından yazılmış metinlerdir.

---

⁹ İslâmiyet ve Hristiyanlıkta vahiy konusu için bkz. Salih Akdemir, *Hristiyan Kaynaklara ve Kur'ân-ı Kerim'e Göre Hz. İsa*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1992, s. 19-23.

¹⁰ Necm, 53/3; Hâkka, 69/46; Geniş bilgi ve değerlendirme için bkz. Zeki Duman, *Uygulamalı Tefsir Usûlü ve Tefsir Tarihi*, Kayseri 1992, s. 22-35.

¹¹ Nahl, 16/44,64.

¹² Geniş bilgi ve değerlendirme için bkz. Kırca, a.g.e., s. 1-36; Mehmed Hayri Kırbaşoğlu, *İslâm Düşüncesinde Sünnet*, Ankara 1993, s. 129-247; Mehmet Görmez, *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu*, Ankara 1997, s. 169-198.

Onlar bu yazma işini yaparken, kendi bildiklerini, ya da beraberinde olanlardan öğrendiklerini özetlemişler, diğer havâîlerden, ya da İsa (a.s.)'yı tanımış, görmüş ve duymuş olan şahıslardan da bilgi toplamışlardır. Üçüncü asırda bu dört kişiye "*Evangelist*", yani "*İncil Yazan*" ismi verilmiştir. İsa (a.s.)'nın kendisi, insanları irşad faaliyetinde bulunurken ne bir kitap yazmış ne de yazdırmıştır, sadece köyden köye dolaşarak (yaklaşık üç yıl) konuşmuş, dinleyicilere hitabetmekle yetinmiştir. Böylece İsa (a.s.) fânî dünyadan ayrılırken, "*İncil*" denilen hiçbir kitap bırakmamıştır. İsa'nın vefatından sonra havâîler ve onun şakirtleri, onun öğretilerini yaymışlardır. Onlar da dünyanın çeşitli bölgelerine giderek aynı şekilde vaaz etmeye başlamışlardır. Ancak onların vaazları, İsa (a.s.)'nın vaazlarından daha geniş ve kapsamlıydı¹³.

Bu dört incilin herbiri, İsa (a.s.)'ın hayatı, mucizeleri ve öğretilerini nakleder. Her yazar, bu konuları kendi dil ve uslûbu ile kaydetmiştir; hiçbiri bugünkü tarihçilerin (bilimsel) usûlleri ile çalışmamışlardır. Onların amacı, İsa (a.s.)'ın hayat hikayesini yazmak değil, onu tanıtmaktır. Böylece bu dört metin, genellikle aynı konu ve olayları nakletseler de, aynı şekilde, aynı söz ve ifadelerle nakletmezler¹⁴.

"Bu çalışmalar İslâm'ın "*hadis ilmi*" ile kıyaslanabilir. Yeni Ahit (İncil) yazarları, istisnasız ya "*Sahabe*" gibi İsa'yı şahsen tanımış olan, ya da "*Tâbiûn*" gibi onu izleyenlerin ilk kuşağını oluşturan şakirtlerdir. Hristiyanlar, Yeni Ahit'in tüm yazarlarının İsa'nın yaşamının görgü tanıkları olduğunu iddia etmezler. Bu yazarlardan bazıları gerçekten görgü tanığı olmuştur, ancak hepsi ilk kuşak şakirtlerdir. Hristiyanlar, Yeni Ahit yazarlarını peygamber saymamakla birlikte, yazdıklarında Tanrı tarafından esinlendiklerine inanırlar¹⁵."

"İnciller yazılmadan önce ağızdan ağıza nakledildi. Hristiyan tarihçilerine göre İsa takriben otuz yılında öldü. Onu tanyan, yaptıklarını gören, söylediklerini işiten şakirtleri, İsa'nın bu anılarını sakladılar. İlk Hristiyanlar, İsa'nın hayatta olduğundan, ölümden dirildiğinden, ruhunun aralarında yaşadığından emindiler. Hristiyanlar dua etmek için biraraya geldiklerinde, İsa'nın dediklerini, yaptıklarını anlatırlardı. İsa ile ilgili öyküler, zamanla daha kapsamlı sözlü anlatılar şeklini aldı. bu anlatıları altmışlı yıllarda kaleme alan ilk şakirt, Petrus'un arkadaşı Markos'tur. (Bu tarih, Yeni Ahit kitapları ile ilgili diğer tarihler gibi takribî olup araştırmacılarca kitabın özüne dayandırılan bir tahmindir.)¹⁶"

"Önce şu hususun altını çizmek gerek: Hristiyanlar İsa'nın bir kitap, bir İncil getirdiğini kesinlikle savunmazlar. Müslüman inancına göre Muhammed'in Kur'an'ı getirdiği anlamda İsa, insanlara bir açıklama taşımış değildir. Hristiyanlar için bizzat İsa, Tanrı'nın insanlara yaptığı açıklama ile bütünleşmiştir. Bu nedenle biz, İsa'nın kendi eliyle yazdığı ya da şakirtlerinden birine yazdırdığı bir kaynak İncil arayışında değiliz. Hristiyanlığa göre İsa, İnsan olmuş Tanrı Kelamı veya Mesajı olduğundan, İnciller de Hristiyanların nazarında şakirtlerinin inançlarını ve bu inancın Hristiyan topluluğu için ne ifade ettiğini açıklamaya yönelik esintili yazıtlardır¹⁷."

---

¹³ Bkz. Xavier Jacob, *İncil Nedir?*, Ankara 1985 s. 7-12.

¹⁴ Bkz. a.g.e., s. 13-14

¹⁵ Thomas Michel, *Hristiyan Tanrıbilimine Giriş*, İstanbul 1992, s. 32.

¹⁶ A.g.e., s. 33.

¹⁷ A.g.e., s. 39-40.

"Hristiyanlığın vahiy telakkisi, İslâm'ın vahiy telakkisinden çok farklıdır. Hristiyanlığa göre en mükemmel vahiy, İncil'de değil, İsa'da meydana gelmiştir. Hristiyanlığa göre, Allah'ın insana söylemek istediğini yaşamında ve şahsında en mükemmel şekilde anlatan, İsa Mesih'tir¹⁸."

Böylece İnciller, Havârîlerin İsa (a.s.) hakkındaki şehâdetlerini içerir ve onun ve Tanrı'nın insana söylemek istediklerine olan inancı oluşturmayı amaçlar. Havârîler, İsa (a.s.)'nın mesajını kendi uslûplarına göre kaleme almışlardır. Ancak Hristiyanlık inancına göre onlar bu mesajı kaleme alırken Kutsal Ruh'un ilhamı altında kaleme almışlardır. Böylece vahiy, gelenek ve Kutsal Kitap yoluyla nakledilmiştir. Vahyin intikalinde Havârîler ve onların halefleri olan piskoposların rolü büyük olmuştur. Yeni Ahit'teki kitapların zaman içerisinde şekillenmeleri M.Ö. 150-200 yılları arasında olmuştur. Daha sonra 1546 da Trente Konsili'nde kutsal kitaplar konusu yeniden gündeme gelmiş, fakat daha önce Hristiyan halkın elinde dolaşanların dışındakiler kabul edilmemiştir¹⁹.

Bütün bu açıklamalardan hareketle, bugün için Yeni Ahit'i oluşturan İncil metinleriyle, onların Havârîler ve şakirtler tarafından kendi bilgi, görgü ve uslûplarına göre kaleme alınışlarıyla, İslâm Dininde Kur'an'dan sonra dinin başlıca kaynağını oluşturduğu kabul edilen hadisler ve Hz. Peygamber hakkında Sahabe ve Tâbiûn vasıtasıyla bize kadar intikal eden haberler arasında mahiyet bakımından bir benzerlik ve paralellik kurmak mümkün gözükmemektedir. Bize kadar bir literatür halinde intikal eden bu hadis ve haberler, Tıpkı iki boyutlu bir fotoğrafın ön yüzünde verilmek istenen mesajla, fonun arka planında görünen belli belirsiz ve kimi zaman önemi farkedilmeyen ayrıntılar gibi, bir taraftan Hz. Peygamber'in şahsiyeti, hayatı ve uygulamaları, Kur'an'ın bazı âyetleri hakkında yapmış olduğu açıklamaları ve irşâdları hakkında bilgiler verirken, aynı zamanda bir dönemin hakim kültürünü, ekonomik, politik ve sosyal şartlarını, adet ve geleneklerini, coğrafya ve iklim şartlarını da bizlere yansıtmaktadır. Hz. Peygamber'e nisbet edilen hadis ve haberlerin okunup te'vil edilmelerinde, değerlendirilmesinde olduğu gibi, David A. Pailin'in vurguladığı gibi, İncil metinleri de okunurken, bu metinlerin tabiatı ile ilgili dikkate alınması gereken önemli noktalar mevcuttur:

Daha önce de belirtildiği gibi İncil, bir yazarın sistematik ve felsefi bütünlük içerisinde masa başında düşünüp tasarladığı, sonra yazıya döktüğü türden bir eser değildir; o, iki kapağının arasında hukuk, tarih, şiir, mektuplar gibi literatürün farklı tiplerini ve farklı görüşleri ifade eden bir koleksiyondur ve aynı zamanda birbiriyle tutarlı gözükmeyen bir dizi görüşleri de ihtiva eder. İncil'in içerisindeki bazı dökümanlar dikkatli bir şekilde ve titizlikle kaleme alınırken, diğer bir kısmında bu titizlik gösterilmemiştir. Dolayısıyla İncil'de geçen şeylerin referansları dikkate alınarak kendi bağlamlarına uygun bir şekilde yorumlanmaları gerekir. İncil'le ilgili dökümanların, inançlı toplumların ürettiği tek bir kitap gibi görünmesine rağmen, devam edegelen bir inanç toplumunun tarihî gelişiminin farklı safhalarını yansıttığı gözardı edilmemelidir. Önce İncil'in ortaya çıkması ve daha sonra toplumun ona göre şekillenmesi söz konusu değildir. Yazılan şeyler, inanç toplumunun inançlarına ve ilgilerine uygun olarak ortaya çıkmış, toplumun hayatına rehber olması düşünülmüştür. Bu dökümanlar, tarih içerisinde Hristiyanların dini nasıl anladıkları hakkında bilgi vermekte ve teolojik gelişim düzeylerinin geniş bir alanını sunmaktadır. Yoksa o, Müslümanların Kur'an'ı kabul ettikleri şekilde kutsal ve otantik bir kitap değildir.

¹⁸ Mehmet Aydın, *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, Ankara 1995, s. 81.

¹⁹ Fazla bilgi için bkz. Aydın, a.g.e., s. 81-109; P. Xavier Nuss-Hakkı Demirel, *Hristiyan Öğretisi*, İstanbul 1994, s. 72-74; Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara 1993, s. 256-262.

Hristiyanlığa göre İnciller kutsal olmadığı gibi, Müslümanların Kur'an'ı kabul ettikleri gibi Allah'ın sözleri de değildir. İlâhî doğa (divine nature) ve ilâhî irade, aracı (İsa) vasıtasıyla insanlığa doğrudan ifade edilmiştir. İncillerin rolü ise, bu aracıya (medium) şahadet etmek ve inananların onun mesajını nasıl algıladıklarını ifade etmektir. İncil'in kendisi bir medium değildir. Gerçek Hristiyan inancının kendisi Tanrı'ya verilen bir cevaptır ve bu cevap, ilâhî gerçeği kavramada İncil'i araç olarak kullanır.²⁰

Kur'an'ın Ehl-i Kitap'la ilgili olarak verdiği referanslardan, Sâmi geleneğinin İslâm'a bir arkaplan oluşturduğunu anlamak mümkündür Kur'an'da verilen bu referanslar, tefsircileri, ilgili âyetlerin açıklanması noktasında "*İsrâiliyyât*" adı verilen bir tür açıklamalara, Tevrat ve İnciller'de anlatılan kıssalara yönelmiş, bununla Kur'an tefsirine bir zenginlik katılmak istenmiştir. Ancak önceki din ve gelenekler hakkındaki bilgi yetersizliği ve mevcut dökümanları değerlendirmede güvenilir yöntemlerin geliştirilememesi; tarih, semantik, hermenötik gibi bu konuda tutarlı bilimsel yöntemlerin geliştirilmesine katkıda bulunabilecek bilgi disiplinlerinin bugünkü mânâsıyla henüz teşekkül etmemiş olması, İsrâiliyyât'tan sadece kıssacılık şeklinde yararlanma zihniyeti, insanları ifrat-tefrit noktalarına götürmüş, bir kısım müfessirler İsrâiliyyât'a tefsirlerinde ölçüsüz bir şekilde yer verirken, diğer kısmı İsrâiliyyât'ın yorumda kullanımına ve tefsire sokulmasına hepten karşı olmuşlardır. Hz. Peygamber, "*Kitap Ehli'ni tasdik de, tekzip de etmeyiniz*, 'Allah'a ve O'nun tarafından indirilene inandık' *deyiniz*"²¹ buyurarak, bu tip haberler karşısında ihtiyatlı olunmasına işaret buyurmuştur. Aslında bu konuda toptan kabul veya red edici bir tutuma girmekten çok, duygusallık boyutu öne çıkmayan, bilimsel, objektif ve ihtiyatlı bir yol (orta yol) takip etmenin, geçmişini yeni yöntemler ışığında tekrar ele alıp değerlendirmenin, gerek diyalogların sağlam zeminlere oturtulup farklı din mensuplarının birbirini daha iyi anlayabilmeleri, gerekse geçmişin verilerinden ve dökümanlarından hareketle geleceğe matuf önemli projelerin oluşturulması açısından daha tutarlı olabileceği kanaatini taşımaktayız.

Aslında dikkatle bakıldığında Kur'an'ın kendisinde, bu tip bir yaklaşıma model olabilecek işaretleri görmek mümkündür. Kur'an daha önceki birtakım din ve medeniyetlerle, toplumlarla ilgili haberleri veciz ve özlü bir uslûpla ele almakta, onları adeta bir süzgeçten geçirmek suretiyle birtakım çelişkilerden, tutarsızlıklardan ve teferruattan arındırmak suretiyle gönderiliş amacına uygun bir şekilde insanların bilgilerine sunmaktadır. Amaç, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, târihî vakıaların kronolojik bir şekilde bütün detaylarıyla anlatılması değil, insanların bu olayların özüne intikal etmelerinin sağlanmasıyla tarihten gerekli dersleri çıkarabilmelerine ve farklı tarihî dönemlerde, farklı kültürel ve sosyal yapılar içerisinde şekillenip tezâhür eden Allah'ın doğru dinini ve tevhidi bir bütün olarak anlayabilmelerine yardımcı olmaktır; yani amaç ahlâkî ve terbiyevîdir. Aynı zamanda Kur'an insanlardan, geçmiş din ve medeniyetlerle, tarihle ilgili olarak sadece kendisinin veciz bir uslûpla vermiş olduğu bilgilerle yetinmekle kalmayıp, insanoğlunun yeryüzündeki serüvenini keşfetmeleri için onları yeryüzünde gezip dolaşmaya, gözlem ve araştırmalar yapmaya sevk etmektedir.²² Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, çoğu defa fotoğrafın arka kısmında görülen detaylar ve

²⁰ Geniş bilgi ve değerlendirme için bkz. David A. Pailin, *Groundwork of Philosophy of Religion*, London SW1, 1986, s. 76-82.

²¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/136; Buhârî, *Sahih*, Şehâdât/ 29, Tefsîru Süreti'l-Bakara/11, İ'tisâm/25, Tevhîd/51; Ebû Davud, *Sünen*, İlm/2.

²² Âli İmrân, 3/137; En'âm, 6/11; Yusuf, 12/109; Nahl, 16/36; Hacc, 22/46; Rûm, 30/9; Geniş değerlendirme için bkz. Ali Akpınar, *Kur'an Aydınlığında Seyahat*, Ankara 1998, s. 27-38.

ayrıntılar, ön tarafta görülen şekillerden daha çok bilgi ve sırları, mesajları ihtiva edebilmektedir. Bu ayrıntıları ve onlardaki bilgi ve mesajları kavrayabilmek, incelikleri farkedebilmek için, diğer bilimlerin de verilerinden faydalanılarak farklı türlerde okuma ve araştırma yöntemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

Kur'an-ı Kerim, Hz. Meryem'le, Hz. İsa ve Havâfîler'le ilgili, detaylara girmeyen kısa ve öz bilgiler vermektedir. Yukarıda açıklanan noktalardan hareketle, konferans metninde sunulan bilgilerin daha iyi değerlendirilmesi ve bağlantılarının kurulabilmesi için, yorumu okuyucuya bırakarak sadece ilgili Kur'an âyetlerini vermeyi faydalı görüyoruz. Verilen âyetlerde okuyucular için açıklanmasını çok önemli gördüğümüz bazı hususlar hakkında dipnotlarda özet bilgiler verilmiş, detayların araştırılması okuyucuya terkedilmiştir:

"İmran'ın karısı: *'Rabbim! Karnımda olanı sırf sana adadım, benden kabul buyur! Sen işiten ve bilensin'* demişti. Onu doğurduğunda, Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bildiği halde, *'Ya Rabbi! Kız doğurdum, erkek kız gibi değildir* ²³*ve ben ona Meryem adını verdim. Onu da, soyumu da kovulmuş kötü şeytandan sana güveniyorum'* demişti. Rabbi, o kızı güzel bir şekilde kabullendi, onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi ve onu Zekeriyya'nın korumacılığına verdi. Zekeriyya mabede her girişinde onun yanında bir yiyecek bulurdu. *'Ey Meryem! Bu sana nereden (geldi)?'* derdi. Meryem de: *'Bu Allah'ın katındandır'* derdi. Allah dilediğini hesapsızca rızıklandırır. " (**Âli İmrân, 3/35-37**)

"İffetini koruyana (Meryem'e) ruhumuzdan üflemiş, onu ve oğlunu dünyalar için mucize kılmıştık. İşte sizin bu ümmetiniz (dininiz) tek bir ümmettir ve ben de Rabbinizim. Artık bana kulluk edin." (**Enbiyâ, 21/91**)

"Meryem'in oğlunu da, annesini de âyet (mucize) kıldık. Her ikisini de pınarı bulunan, oturmaya elverişli yüksek bir yerde barındırdık." (**Mu'minûn, 23/50**)

"Kitap'ta Meryem'i de an! Hani o, ailesinden ayrılmış ve doğu yönünde bir yere çekilmişti. İnsanlarla arasında bir perde germişti. Ona ruhumuzu (Cebrail'i) gönderdik de, ona tam bir insan şeklinde göründü. Meryem: *'Eğer Allah'tan sakınan biri isen senden Rahman'a sığınırım'* dedi. (Cebrail:) *'Ben ancak Rabbimin sana gönderdiği bir elçiyim, sana temiz bir oğlan başışlamak için geldim'* dedi. (Meryem:) *'Bana bir insan dokunmamışken , ben kötü bir kadın da değilken nasıl oğlum olabilir?'* dedi. (Cebrail:) *'Bu senin için böyledir, Rabbin: "Bu benim için çok kolaydır. Onu insanlara bir âyet ve bizden bir rahmet kılacağız" buyurdu'* dedi. Ve iş olup bitti." (**Meryem, 19/16-21**)

"Melekler: *'Ey Meryem! Allah seni seçti, arıttı ve seni bütün kadınlara üstün tuttu. Ey Meryem! Rabbine gönülden boyun eğ, secdeye var, rükû edenlerle beraber rükû et!'* demişlerdi. (Ey Muhammed!) Bu sana bildirdiğimiz gayb haberlerindedir. Meryem'e hangisi bakacak diye oklarıyla kura çekerken sen yanlarında değildin. Melekler: *'Ey Meryem! Allah kendi katından bir kelimeyi sana müjdeler; onun adı Meryem oğlu İsa Mesih'tir. O, dünya ve ahirette gözde ve yakın kılınanlardandır'* demişlerdi. O, insanlara beşikte iken de, yetişkin iken de iyilerden biri olarak konuşacaktır. Meryem: *'Rabbim! Bana bir insan dokunmamışken nasıl çocuğum olabilir?'* dedi. Melek de: *'Senin için bu böyledir. Allah dilediğini yaratır. O, bir işin olmasını dilerse ona "ol!" der ve o da olur'* dedi." (**Âli İmrân, 3/42-47**)

---

²³ Hz. Meryem'in annesi, çocuğu doğmadan önce onu Mabed'e hizmetkâr veya din adamı olarak adadığı ve kız çocuğunun da bu hizmetlere uygun olmadığını düşündüğü için, hayal kırıklığının bir ifadesi olarak bu sözü sarfetmiş olmalı.

"Meryem ona gebe kaldı ve onunla uzak bir yere çekildi. Doğum sancısı onu bir hurma ağacının dibine getirdi. *'Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim'* dedi. Altından (bir ses) kendisine şöyle seslenmişti: *'Sakin üzülme! Rabbin senin altından bir su arki yarattı, Hurma ağacını kendine doğru silkele, üstüne taze hurma dökülsün. Artık ye, iç; gözün aydın olsun! İnsanlardan birini göreceksin olursan: "Ben Rahman'a oruç adadım, bugün hiçbir insanla konuşmayacağım" de.'* Meryem çocuğunu kucaklarında taşıyarak kavmine getirdi. Onlar: *'Ey Meryem! Sen şaşılacak bir şey yaptın. Ey Harun'un kızkardeşi! Baban kötü bir kişi değildi, annen de iffetsiz değildi'* dediler. (Meryem) onu gösterdi. Onlar: *'Biz beşikteki çocukla nasıl konuşuruz?'* dediler. (Çocuk:) *'Ben Allah'ın kuluym. Bana Kitab'ı verdi ve beni nebî yaptı. Nerede olursam olayım, beni mübarek kıldı ve sağ oldukça bana namazı, zekâtı ve anneme iyi davranmamı öğütledi. Beni bir âsî ve zorba kılmadı. Doğduğum gün, öleceğim gün ve dirileceğim gün bana selâm olsun'* dedi. İşte hakkında şüpheye düştükleri Meryem oğlu İsa, gerçek söze göre budur. Allah'ın çocuk edinmesi asla olmamıştır ve O bundan münezzehtir. O bir işi dileyince sadece ona *'ol!'* der ve o iş olur." **(Meryem, 19/22-35)**

"Allah ona Kitab'ı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecek ve İsrailoğullarına (şöyle diyen) bir elçi kılacaktır: *'Ben size Rabbinizden bir belge getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir heykel yapıp ona üfleyeceğim, o da Allah'ın izni ile kuş olacak; anadan doğma körü ve alacalıyı iyi edeceğim; Allah'ın emri ile ölüleri dirileteceğim; yiyeceklerinizi, evlerinizde sakladıklarınızı bildireceğim. Eğer inanırsanız, bunda sizin için ders vardır. Benden önce gelen Tevrat'ı tasdik ederek, size haram kılınanların bir kısmını helal etmem için Rabbinizden bir belge getirdim. Öyleyse Allah'a saygılı olun ve bana itaat edin. Allah hem benim Rabbinim, hem de sizin Rabbinizdir. O'na ibadet edin; doğru yol budur.'* İsa, onların inkâr edeceğini anlayınca: *'Allah yolunda bana kimler yardımcı olur?'* dedi. Havariler: *'Allah'ın yardımcıları biziz; biz Allah'a inandık. Bizim müslümanlar olduğumuza şahit ol. Rabbiniz! İndirdiğine inandık ve elçine uyduk; öyleyse bizi şahitlik edenlerle birlikte yaz'* dediler. Onlar tuzak kurdular, Allah da tuzak kurdu. Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır. Allah demişti ki: *'Ey İsa! seni vefat ettireceğim ve seni kendime yükselteceğim,²⁴ seni inkârcılardan temizleyeceğim; sana uyanları kıyamet gününe kadar inkârcılardan üstün tutacağım. Sonra bana döneceksiniz ve anlayamadığınız hususlarda aranızda hüküm vereceğim, inkâr edenlere gelince, onlara dünya ve ahirette çetin bir azapla azap edeceğim. Onların hiçbir yardımcısı olmayacaktır. Ama iman edip yararlı işler yapanlara gelince, onların ücretlerini Allah kendilerine ödeyecektir. Allah haksızlık yapanları sevmez. Sana bu okuduklarımız, âyetlerden ve hikmetli Kur'an'dandır. Allah katında İsa'nın durumu, Adem'in durumu gibidir. Adem'i topraktan yaratmıştı. Sonra ona "ol!" demiş, o da olmuştu'* **(Âli İmrân, 3/48-59)**

²⁴ İsa (a.s.)'ın çarmıha gerilmesi, vefat etmesi ve ref' edilmesi (yükseltilmesi) meselesinde, İslâm dünyasındaki fikirlerin birbirleriyle oldukça çatışır bir durumda olduğu görülmektedir. Gerçi Kur'an'da Hz. İsa'nın çarmıhta Yahudiler tarafından öldürülmediği, Allah'ın onu kendi katına ref' ettiği (yükselttiği) açıkça ifade edilmektedir. Ancak bu yükseltme işinin bedenle mi, yoksa ruhla mı; beden ve ruh diri olarak mı, yoksa beden ölü ruh diri olarak mı yükseltildiği ve Kıyamet'ten önce dönüşü konuları oldukça müphemdir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de İsa (a.s.)'ın Kıyamet'e yakın bir zamanda tekrar yeryüzüne indirileceğine dair herhangi bir bilgi de yoktur. Konu Deccal'in çıkışı ile ilgili âhâd haberlerde geçmektedir. Hadislerde Kıyamet'in kopuşuna dair on âlâmet arasında açıkça yer alan İsa b. Meryem'in semâdan nüzûlü (gökten inmesi), iniş yeri, inişinden sonraki faaliyetleri ve deccal ile çarpışması ve kendisinin de Hz. Muhammed'in halifesi ve bir ümmeti olarak Müslümanların imamı durumunda olan Mehdi'nin arkasında namaz kılışı, dünyadaki hayat süresi ve nihayet eceli ile ölüp Hz. Peygamber'in yanına gömülmesi en küçük ayrıntılarına kadar rivâyet edilmiş, âdetâ resmedilmiştir. Fazla bilgi ve konunun genişliğine değerlendirilmesi için bkz. Ethem Ruhi Fığlalı, *"Mesih ve Mehdi İnanç Üzerine"*, Ankara Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, C. XXV, Ankara 1981, s. 179-214; Akdemir, a.g.e., s. 241-248; Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, I-XI, İstanbul 1989, C. II, s. 49-56.

"O İsa, ancak kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğullarına örnek kıldığımız bir kuldür." (Zuhruf, 43/59)

"İsa açık belgeleri getirdiği zaman: 'Size hikmeti getirdim ve ayrılığa düştüğünüz şeylerin bir kısmını açıklamak üzere geldim. Allah'a karşı saygılı olun, bana itaat edin. Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Artık O'na kulluk edin, bu doğru yoldur' demişti. Ama gruplar aralarında ayrılığa düştüler. Can yakıcı günün azabına uğrayacak olan zalimlerin vay haline!" (Zuhruf, 43/63-65)

"Meryemoğlu İsa: 'Ey İsrailoğulları! Ben, benden önce gelmiş olan Tevrat'ı doğrulayan, benden sonra gelecek ve adı Ahmed olacak bir elçiyi müjdeleyen,²⁵ Allah'ın size gönderilmiş bir elçisiyim' demişti. Ama o elçi kendilerine açık belgelerle geldiği zaman 'Bu apaçık bir büyüdür' dediler." (Sâf, 61/6)

"Allah: 'Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve anana olan nimetimi an!' demişti. 'Beşikte ve yetişkin iken insanlarla konuşurken seni Kutsal Ruh'la desteklemiştim. Sana Kitab'ı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretmiştim. Sen iznimle çamurdan kuş biçiminde bir şekil yapıyor ve ona üflüyordun da yine benim iznimle oluyordu. Körü ve alacahyı iznimle iyileştirmiştin. İznimle ölüleri çıkarıyordun. Sen, İsrailoğullarına açık belgelerle geldiğin ve onları inkâr edenleri : "Bu apaçık bir büyüdür" dedikleri zaman onlara senden el çektiğim' dedi. Havârilere: 'Bana ve elçime inanın!' diye bildirmiştim. Onlar da: 'İnandık, bizim müslüman olduğumuza tanık ol!' demişlerdi. Havârilere: 'Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin gökten bize bir sofrayı indirebilir mi?' demişlerdi de, o: 'Eğer inanıyorsanız Allah'tan korkun' demişti. Onlar: 'Ondan yemeyi, kalplerimizin tatmin olmasını, sizin bize doğru söylediğini bilmek ve ona tanık olmak istiyoruz' dediler. Meryem oğlu İsa: 'Ey Allahım, Rabbiniz! Geçmiş ve geleceklerimiz için bir bayram ve senden bir belge olmak üzere, bize gökten sofrayı indir. Bizi rızıklandır. Sen rızık verenlerin en hayırlısısın' dedi. Allah: 'Ben onu size indireceğim. Ama bundan sonra sizden inkâr edene, hiç kimseye azap etmeyeceğim bir azapla azap edeceğim' dedi. Allah: 'Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara: "Beni ve annemi tanrı edinin" dedin?' demişti de, İsa: 'Hâşâ, hakkım olmayan bir sözü söylemek bana yakışmaz. Eğer deseydim, sen onu bilirdin. Sen benim içinde olanı bilirsin, ben senin zatında olanı bilmem, çünkü gaybı ancak sen bilirsin' dedi. 'Ben onlara: "Ancak benim Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a tapın!" diye sadece bana emrettiğini söyledim. Aralarında bulunduğum sürece onlara gözcü idim. Benim canımı aldığı zaman sen onları gözliydün. Zaten sen her şeye tanıksın. Onlara azap edecek olursan, onlar zaten senin kullarıdır. Eğer onları bağışlarsan, sen üstünsün, bilgesin' dedi. Allah: 'Bugün, doğru olan kimselere doğruluklarının yarar sağladığı gündür. Onlara altlarından ırmaklar akan, içinde temelli kalacakları cennetler vardır. Allah onlardan hoşnut olur, onlar da Allah'tan hoşnut olurlar. İşte başarı budur' dedi." (Mâide, 5/110-119)

"Fakat onların (Yahudilerin) ahidlerini bozmaları, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, peygamberleri haksız yere öldürmeleri ve 'kalplerimiz perdelidir' demeleri sebebiyle kendilerine lânet ettik...Bir de (İsa'yı) inkâr etmeleri ve Meryem'e büyük bir iftirada bulunmalarından ve 'Biz Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük' demelerinden dolayıdır. Oysa onu öldürmediler ve asmadılar; fakat kendileri öyle sandılar. Doğrusu anlaşmazlığa düştükleri şeyde şüphededirler. Bu hususta zanna uymaktan başka kesin bir bilgileri yoktur. Onu

²⁵ Bu konunun Kur'an ve Kitâb-ı Mukaddes bağlamında ele alınıp değerlendirilmesi için bkz. Mehmet Paçacı, "*Kur'an-ı Kerim Işığında Vahiy Geleneğine Kitâb-ı Mukaddes Bağlamında Bir Bakış*", *İslâmî Araştırmalar*, C. V, Sayı: 3, Temmuz 1991, s. 185-188.

öldürdüklerini kesin kes bilemediler. Aksine Allah onu kendisine yükseltti. Allah güçlüdür, bilgedir. Kitaplardan hiçkimse yoktur ki, ölümünden önce ona (İsa'ya) inanmasın Kıyamet günü de o, onların aleyhine tanıklık edecektir." (Nisa, 4/155-159)

"Allah: 'Ey İsa! Ben seni eceline yetireceğim, seni kendime yükselteceğim (innî muteveffike ve râfi'uke ileyye...), inkâr edenlerden seni tertemiz ayıracağım; sana uyanları kıyamet gününe kadar inkâr edenlerin üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz banadır. Ayrılığa düştüğünüz hususlarda aranızda hükmedeceğim' demişti" (Âli İmrân, 3/ 55)

"Ey Kitap Ehli! Dininizde taşkınlık etmeyin. Allah hakkında ancak gerçek olanı söyleyin. Meryem oğlu İsa Mesih, Allah'ın elçisi, Meryem'e verdiği sözü ve kendinden bir ruhtur. Allah'a ve elçilerine inanın. 'Üçtür' demeyin; iyiliğiniz için bundan vazgeçin. Allah ancak tek bir Tanrıdır; çocuğu olmaktan yücedir²⁶. Göklerde olanlar ve yerde olanlar O'nundur. Vekil olarak Allah yeter. Mesih de, gözde melekler de Allah'a kul olmaktan çekinmezler. O'na ibadetten kim çekinir ve büyüklük taslarsa, (bilsin ki) O, onların hepsini huzurunda toplayacaktır." (Nisa, 4/171-172)

"Andolsun 'Allah, Meryem oğlu Mesih'in kendisidir' diyenler kâfir olmuşlardır. Oysa Mesih: 'Ey İsrailoğulları! Benim Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a tapın; kim Allah'a ortak koşarsa, doğrusu Allah cenneti ona haram eder, onun varacağı yer ateştir. Haksızlık edenlerin yardımcısı yoktur' demişti. 'Allah üç ilahtan üçüncüsüdür' diyenler elbette kâfir olmuşlardır. Halbuki tek bir ilahtan başka hiçbir ilah yoktur. Eğer bu söylediklerinden vazgeçmezlerse, içlerinden küfürde kalanlara muhakkak çok acıklı bir azap dokunacaktır. Hâlâ Allah'a tevbe edip mağfiret dilemeyecekler mi? Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. Meryem'in oğlu Mesih, ancak bir rasuldür. Ondandır önce de birçok rasuller geçti. Anası doğru bir kadındı, ikisi de yemek yerlerdi. Bak ki âyetlerimizi onlara nasıl açıklıyoruz, sonra onların nasıl döndürüldüklerine bak" (Mâide, 5/72-75)

---

²⁶ Eski Atik'te, Sâmi geleneğine uygun olarak Allah'ın kendisinden "baba" (eb), İsrail Oğullarından da "oğul" (ibn) olarak bahsetmesinin özel bir şahsa indirgenemeyeceğine, kullanımın mecaz ifade edip Allah'ın rahmet ve merhametini, şefkat ve koruyuculuğunu, gözeticiliğini ifade edecek tarzda insanlar dahil bütün yaratıklar için genellik arzettiğine dair bkz. Paçacı, a.g.m., *İslâmiyât*, s. 58-62; Mehmet Paçacı, a.g.m., *İslâmî Araştırmalar*, s. 192-193. Ayrıca bazı Hristiyan din adamlarının Teslis (Üçlü İnanış)'le ilgili bazı âyet-i kerîmeleri nasıl yorumladıkları hakkında bkz. Akdemir, a.g.e., s. 249-271.